

ПЕДАГОГИКА

(Алғашқы қазақ оқулықтары)

Оқуға мәғбәт.

Қазан: Типо-литография

Императорского университета, 1912.

30 бет.

اوقوغده محبت

اوقوب کور آی بالالر عبرت سوزدی ،
آبرما عبرت آلوب ایسکی کوزدی .
اوقوغده محبت قوب بر جاس بالالا ،
آناسی مین آناسنان مولده بیزدی .

محرری: بایباطر ایرجانوف . «پیتروپاول-قزلجار»

ناشری :
کتابچی شمس الدین حسینف ورثه سی
قزاقده

КАЗАНЬ
Типо-литографія ИМПЕРАТОРСКАГО Университета
1912

Принято
1949 г.

د
د
9

اوقوغه محبت

اوقوب كور آي بالالره عبرت سوزدى * آبرما عبرت آلسوب ايكى كوزدى
اوقوغه محبت قى بر جاس بىالا * آناسى مین آناسنان مولدا بيزدى

67319
بایبیطرا ایرجانوف.
مرکز عارف
CENTRAL
قزاقستان

ناشرى: شمس الدین حسینف ورثهسى
قزاقده

КАЗАНЬ.

Гипо-литография Императорского Университета
1912.

سوزباستار :

بو دىئادە نېچە تورلى « فرانسوز ، اورس ، نوغاي ، قزاق » نام لرنده خلقلر بار ؛ اوسيلردىڭ ايلڭ مەرفىتىسى ، اتفاقسىزى بىزدىڭ قزاق خلقى دىيىپ آيتوغە جار ايدى ؛ نى اوچون دىسا ئىز : جوغاىرىدە آيتىلغان « فرانسوز ، اورس ، نوغاي » نام خلقلر اوزلرىنىڭ دىنىن ، ملتن قوتىلاپ حالن چامالاب آتادىڭ آستونىڭ قالماوينىڭ قامن اويلاپ ، ھىزلى ، علمىدى بولوب جاطرلر ؛ خصوصا بىزدىڭ نوغاي قارىنداسلرمىزە ھىز تورلى آداملارغە اوى بىرانتن جاقسى ، جاقسى ، رسالەلر ، كىتابلر جازوب اوز تلىنىڭ مطبوعات آشوب ، باصوب طاراق تاقىدادر . ايكىنچى ھىز تورلى جارىدەلر ، غزىتلىر باصوب چقاروب ، كۆنپە كون آلتون طاوداى فايدەسىنە ، گموش طاوداى ھىلەسىنە قالدوب تور

اوچونچى شىر صاين اير بالالر ، قىز بالالر اوچون اوزلرىنى مخصوص نظامدى مكىتبلر جاساب ، اوغان اصول نان خبرى بار معلملر معلملەر اكيلوب ، جان جاقىن شا كىردلر جىنالوب ، شا كىردلر اوقوب معلم ، معلملر اوقوتباقدە بولوب مەارفىدىڭ ايلڭ بىرىنچى باصقچىنە چقوب تورماقدادر .

منا كاي اوصونداي مەرفىتىڭ زماننىڭ بى خبر قارا كىفەدە اويقتاپ جاتوى سىبىلى بىزدىڭ - قزاقىدە جوغارغى آيتىلغانلرنىڭ بىرىدە چوق ؛ قىور صىجراننىڭ كىككگىنە قوانوب ، مال باغوب ، قىس كويلى جاز جايلى بولسە ماي وقتلرنىڭ ايلدە قىزچىقوب ، « نى » قىلاسون بىرن بىرى چاقىرسوب ، قىز اچىپ چىكالرى قزاروب ، « بىيىل منافلانچە ۋولستىنى نان توسادى دىيگان قارىسىت بار بىلىم منابىزدىڭ فلانچە ۋولس بولامىدىب تور بىلىم جاڭسە طالابدىڭ اونىرن كورارمىز !... » تاغىدە كم جارلى ، كم باى جىسىرداىن داوالاب « اوسى فلانچە جىسىردى سگروب تورامە اۋلى جاقسىلىق مىنان جىسىردى صوراو كىراك ؛ ايتىردە جىسىردى بىيرمايم دىسە بىلامدى صونسون كورارمىز !... » اىل ايجىندە قزاق آللارنىن بىر آول بولسە سول آول بىرجىكل چالا ، بولا اوقوغان نسادان موللانى اوستاب قرآن اوقوغاندە اونی بىك جاقسى بولسە « وا ... چركىن منا

مولد ادای دنیاده اوندی مولدا بولماس؛ اونی جیتی قابات جیر آستوند اغی
 كوك اوگزگه ایستلادی اونی قالای کادرلی! « دیب آول، آوللری گومپولداي
 باستایدی. اگرده اوزی چيگل اوقوغان، داوسی جوق بولسه اول معلمی
 تورغان آولی اوساڭ قیلوب » اوصی مولدانی بلمایمن سره قالپی، جورسی
 طماق جهان کورنگان سقلدی بولوب، اوزی برهنر طاوب آلسه کیراڭ؛ نی
 سبیدی دیش اوزی آناوکونی کیلگنن آزرده بالالردی ایرته طوروب اوقو
 توچیدی؛ ایندی اوصی برکیزده طاپا، طال، توسده طوروب بالالردی
 اوقونامه ... اوقوتبایمه ... چغاروب جبارادی!... » دیب اوسوندای اوسا کله
 آول، آولدی قوالاب، آلسگی بیچاره ملانی نادانلق اسملری مینان مشهور قیلله
 باستایدی؛ معلمنڭ نورغان آولند اغی برکسی « اوصی مولدانڭ اوزی مناند ای
 بوب، جورب مینڭ بالامه دورسد قبین اوقو اوقوب، ملا قیلالماس، اوصی
 اوقوغان اوقوده جیتار!... » دیب معلمنڭ آلدینان اوقوب جورگان بیچاره
 ملت بالالری اوزی نادان، نادانلغینڭ اوستیمه تاغی بر نادانلق جامساب
 « بالامدی اوقوتبایمن! » دیب چغاروب آلوب کیتوب، بردن معلمنڭ حقسن
 جیب، بردن بالاسنده نادان قیلوب آلوب قالادی؛ قایتوب ایندی بزدڭ قزاق
 هنرلی، علمدی، معرفتلی، اتفاقلی بولوب کیتالسون؛ قایتوب بالالری ادیدی،
 عقلدی بولوب، علم طاوب، جازو جازا بلسون؛ کانه بزدڭ آرنده قالماغاندغمز
 وآه... وآه... حال خراب! حال خراب!

من بیچاره اوسوندای قزاق باورلرمنڭ آرتده قالغانلرن قایغروب
 « باربارن آیتادی؛ باقا بوطن طربایتادی! » دیگان سقلدی قزاق بالالرینڭ
 مناند ای نچار حالن کورب، سول نچار حالن قوتلاندر و نیتیم ایله بارمدی
 جازوب اوصی کتابنی کورساتوومه باطر چلق قیلدم.

بایباطر ایرجانوفی.

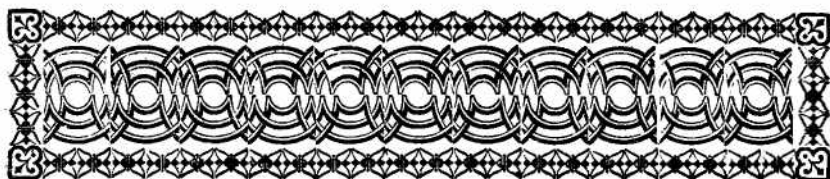
« پتروپاول - قزلقار »

۱۹۱۵ سنه ۳۵ سنتابر.

كومسدان آلدە نېچە عبدالمرحمن ، قاسم ، ابراهيم ، على ديگان بالالسر تووب ايدى ، تووسادە اولوب قالايروب ، عمرنەبر بالائى بوكاى جوندىلكيبىن ماڭدى اينان سىپاپ ، يېتى نان سويگان جوق ايدى . كومس خدای اوڭد اب زارغوب جورگانده بر اير بالادنياغه كيلتردى . بوكاى قوانوب سوينچى صورای كيلگان كسنى بوس جبارماى سوينچى سن يوروب ، كوڭلن رىضا قىلوب جباردى .

آوانڭ قز ، بوز بالالرىدە قوانوب ، قز مېوزدانوب ، جاقسى كىمىلرن كىينوب كېچكە تامان كسى آياغى بوسانغانصوڭ « بوكاى بايدڭ ميرزاسينڭ باسن قوتدايمز » دىب قز ، بوز بالالر بوكايدڭ اويىنە « كېچ جارق ! كېچ جارق ! » دىسوب كروب كىلدىلر ؛ اوصى كيلگان قز ، بوز بالالردى بوبوكاى قىرلاب « جوغارى چق قراقدارم ؛ جاقسى كىلدڭدېر !... » دىب آسانىنە كوربه سالوب يىردى . قز ، بوز بالالردە آبدان جايلاوب او طرسوب بولغانصوڭ بوز بالالر « ا » بوكه ! كومس آپاى اول تابدى دىب ايتىسڭ ، قوانچ خىرلى بولسون ؛ اوزاغنان سويندىرسن !... » دىسى . بوكاى آيتىدى : « آمىن آلاى بولسون » دىب جواب قايطاروب ، آچق جوزيىن قوانوب تئوردى . الحاصل بوكايدڭ اويندە قز بوز بالا جىلوب اوچ كوڭگە دىيىن چلداقانه بولوب ، آخرى طويىن آرتق قزق بىنان طارقادى .

بوكايدڭ اولندە « ۱۵ » جلدن يىرى قارای نورغان شهر مدرسه لرنىن اوقوغان بر جاقس غنە معلمى بار ايدى . سول معلمن بوكاى « بالاغە آت قويغزا من » دىب چاقرتوب آلدى . معلم بوكايدڭ اويىنە كىلوب ، بالاسينە خىرلى بولسون آيتوب بولغانصوڭ معلم كولب « اوطاغاسى بو مېرزاڭزدڭ آتلى كم بولادى ؟... » كىتابچە قويسە بك يىخشى بولار ايدى !... » دىدى ؛ بوكاى آيتىدى « شراغم مولدىكە ! سز آنا اولىگان دورت بالانڭدە آطن كىتابچە قويپ ايدڭز ، بلمايىن اوصى جولى كىتابچە ! مېتابچە دېمايىق قزاقڭ ارمنچە ايلالوسز دىب ايلامى قويماق بورنقى بالالردڭ آطن ايلاب ، جاقسى قوياىم دىب دىنچاوزنە تورغاندىق يىلگىلى غوى ! » دىدى معلم ايتىدى : « ايسندە چە اولای بولسە اوز اير كىڭزدە !... » دىدى .

اوقوغه محبت!

I

ای حرمتلی جاڭه اوسپریم مهربانلی جاقسی بالالر ! اوقو اوقوب جازو
 جازا بلوب، بك هنرلی بولگزلر، اوقو بلوب، جازو جازا بلسا گزلر باقچه داغی
 جیمسیدی آغاچلر سقلدی بولاسزلر باقچه چیلر جیمس چغاتقون آغاچاردی هر
 وقت قاراب، کیووب قالغانی بولسه صوبسیادی ؛ اوقو، جازو بلسگان آدم لرغه ده
 سول سقلدی، هرکم اولاردی اعتبار ایتومینان، قدرلاب، حرمتلاب جورادی .
 جنه اوصی اوقومینان جازودی آتقداب قولغه توسرب آلومسز طرسودك
 آرقاسینانده بولسه کیراک ؛ هر بر مزدك اوزمزه لایقیدی بولغان اسده طرسو
 مزغه نیک کورکامدك مینان تیسیدی بولادی ؛ قاندای اسده بولسه ده طرسومینان
 استاساك اول اس نیلا گانمزچه آخرنده بر بارلغغه چقسه کیراک دیگان سوزلرینه
 کوزم جیتیدی ؛ سول سبیدی بر بالانك جاسدان اوقوغه طرسوی آرقاسنده ملا،
 شاعر بواب کیتکاندگن بك جاقسی غنه ایتوب جازامن.

اوقوغه محبت ایتگان ایلاوسز اسملی بر بالا :

II

بر ایلاوسزدك اکهسی بوکای شورمان آولنده قارابای اسملی کسینك
 بالاسی بولوب، هیچ بر اوقو اوقوماغان نادان بر جواسقانه بای کسی ایدی ؛
 بر آق اوزی سولای درجهلی بای کسینك برینه قوصلوب جورسه ده خاتونی

جالغز ايلوسزدڭ نادان بالاغه قوصولوب قاتيب جوروبده ايرسى كورنگانصوڭ
ايرنا كنده بوكاي ايلوسزدى معلمگه بيردى .

معلمى ايلوسزدى ايسكى جولمىن « آلب، بى، قى، ئى » دىگىزب اوقوتساده
تمام آلتى اى ايچىندە الغبا، هفتيك، هفتيك دڭ سورەسى مېن ايگىن طانوب ،
اوقوب چىدى. سونى مېنان ايلوسزدڭ بختىنە قارسى معلمدە شورمان اولىنە
اويرانگانلىكدن اوزى اصول قديم جاغند بولسەدە بالالردى دقت مېنان اوقوتب
تمام ايكي جلفه چيىن تورب، ايلىنە قاينوب كىتىدى .

ايلوسز اوزىنان بورون اوقوغان بالالارغە جيتوب، قرآنگە توسب، كورڭ
قدر، بدوام، تقى عجب اسملى كىتابلارنى اوقوب، آزاراى جازودە جازوب،
مالترك، چالترك جازغان جازونىدە شالا، بولا طانوب قالغان ايدى؛ اويناماگز
ايلوسز قاينە اوزىنىڭ اوتكر ذهنى، اجتھادى مېنان اوصى درجەغە ايرشوب
قالدى. اكە سېنىڭ مناند اى دىىن جاغىنە چاپاند اوسوغوى مېنان ايلوسز
معلم نان صاباق اوقوب اوطرغاندە بوكاي: « طور قراغم قارنىڭ آچقان چغارچاي
اچب كىل بىانگدە صاوونى بولېب قالدى! » دىگان جوانشقە، جوانسە موند اى
بولوب قالماس ايدى.

III.

شورمان اولىنە « ۷ » چاقرم بوقتوب اى اولى دىگان بر آول بار ايدى؛
بركونى سول بوقتوب اى اولىنىڭ اوڭھاڭ صاباق اوقوب جورگان شاگرد بالالارى
كىلوب، ايلوسز جىنە اونان باسقە آول بالالارى مېنان اوينادى. ايلوسز آنا
بوقتوب اى اولىنىڭ بالالارىنە قالجىڭد اب، « نىگە مئدە موللارگىنان قاشوب،
كىلوب اويناب جورسندىر، موللارگە مېن حاضر باروب آيتاينبە؟ موللارگىنى
باسنوب كىنگان ايكانسىلر!... » دىب اوينادى؛ سوندە بوقتوب اى اولىنىڭ
بالالرىنىڭ ايچىنان بر بالا چغا كىلوب ايلوسزگە قاراب مئسە سوزدى
آيتوب سالدى.

سويلايسن يىت آلدگىمىن نادان بالا آداملىقغە قوصولاسن قىھان بالا
اويرانساڭ ھىر، علم مئە بزد اى اسىڭ سوندە بولار ايدى آسان بالا

بوکای: « بالائی قوچاقداپ، کانیکای مولدامنا بالاغه آذان آیتوب مینک آیتقانمچه آت قویگز » دیب اکیلوب بیردی . معام بالائی قولنه آلوب آذان آیتوب بوکایدک آیتقانمچه ایلوسز دیب بالانک اسمن قویدی

بوکای: « آیمده اوصی، کونمده اوصی مینک مونان باسقه کم بار !... » دیب ایلوسز زارغوب کورگان بالانک آلتون آیدارلیسی بولغانصوگ جاسینان ایرک لانتوب، آلتون فاسقداي طازاقیلوب، اوسترب جاسی اون ایکی گه جیتکان ایدی؛ جیتسه ده بوکای دین چاغنه چاباند اوکورونب (آولنده بر اورناک قولداي بک جاقسی اوقوغان معلمده بار ایدی. ایلوسز اوقیتغون دال چاغنه جیتسه ده بوکای سول مولاغه « آنه بیریم، منه بیریم!... » دیب عمرن اونکوزوب کچاولانه بیردی ،

برکونی بوکایدک آولنده بر مجلس بولدی؛ سول مجلسک ایچنده معلمده بار ایدی. معلمی بوکایگه فاراب « آی بوکای آغای الله تعالی سزنگ قولغه آلتون صالوب تور ایدی؛ سول آلتوننی آلتون ایکاندیب قدرلاب نورسز به... سول آلتوننی آلتون ایکاندیب ذانن بلا کورگز؛ آلتوننگ ذانن بلمای مس قیلوب جبارانن کسبلرده بار » دیدی؛ بوکای منه اصل سوزدک مضموننه نوسبای «مولدا کسیده آقصال مین اویناب، صفاقوی کیلادی ایکان!» دیدی. بو سوزدک مضموننه اول یاسی آقصال شورمان نوسونب «مولدا اولکان کسسی مینان فالجکدا سوچی میدی آنا اویگداگی جمان نیمه فی صاباقغه بیر دیدی. خدای صاغان زارغوب جورگانده بر آلتوندی قولگه صالیدی ایگردده اول بیرگان آلتوندی جاستوب فالجی ایتساگ جارايمه... » دیدی

بوکای: «!- تایری دیگان او! چاغن آیتامه؟ قارغامی مولدا آیتنایاقنه صاباقغه بیر این دیب جورمن!... » دیدی. شورمان: « بیرساگ ایندی کچاولانتوب ناغب جورسن بیرساگ اوسونداي اوقیتغون دیر وقتنده بیروب قال ! نیک کینادی! » دیدی. بوکایدک ایلوسزدی بیرامندیب قورتیلی آیتوب جورسه ده آقصالدک منافق سوزی کبسلگانصوگ آما لچوق اوزینک برکسیدان آرتق درجه سی، مشهورلگی بوله تور بده ایکنچی آولنک کل بالاسی اوقوب جورگانده

اويلاساڭ مڭ تىكەلك آي افنىم اويرانگان «آلف» ديگان جالغز حىرڭ جاني آشوب منە حاضر آيتىدى بىرسوز جوما جاقىڭ بالاسى تىماش قوربىڭ ايلاسوز: آنا شا كرد بالانىڭ اوسونداي تائىرلى جوابلىرىنىڭ مضمونىنە قوسىپ «جار ايدى قوربىم بول سوزىڭ بىلگان كىيىلەرگە طابىلمايتىن سوز، نادان آلى نادان؛ عالم آلى عالم!» دىب اوقوغە چىن كوڭلى مېنان مېتىپ ايتىپ، بالالار مېنان اويناب جورگان اوينوندى اومتىپ، اوينە كىلۇپ، قىباغىن تويگان بولۇپ، نورگە چىغۇپ اوطردى. اكەسى اويدە اوطر ايسكان اكەسىنە قاراپ «منە مېن اون دورت جاستە كىلىم؛ بىردە آفتاب اوقو مېنان جازو بىلمايمىن مېنى منا بوقتو باي اولىندەغى موللاغە ساباق اوقوغە آپارۇپ بىرچى!» دىب چالىندى؛ اكەسى «توقىنە قاراشقىم ساباق اوقىتىن بولساڭ بىر مولدا اوستاين!...» دىب يېنى نان سويىپ قويدى؛ ايلاسوز: «ايندىچە مېنى اوقوتاتىن بولساڭ نىچىيە آماندا سوب كىلاين!...» دىب قىواب جاڭە اويرانۇپ جورگان طايىن منۇپ «۸» چاقىم جىرداگى نىچىيىنىڭ آولى قارامىندەلەرگە كىتىدى.

IV

ايلاسوز نىچىيىنىڭ آولىنە كىيىنگاننىڭ اكە، چىچاسى اونان باسقە آول خاتۇنلىرىدە بىر آز كىيىگاسۇپ اوطردى؛ كىيىگاسۇپ اوطرغاندە آكەسى بوكاى آيتىدى «بىزدىڭ ايلاسوز ساباق اوقىمىن دىب تىنچىدى آلۇپ جور؛ بىر آز مولدا اوستاب اوقىتساق قايتىدى؟» دىدى. خاتۇنى «بىرگاندە مولداڭ آزر تورمە؛ منا بوقتو باي آلۇپنىڭ مولداسىنە بىررار ايلڭ دىن بوزاتىن اوسول جازىت ديگان توتە اوقودى اوقوتادى دىيدى؛ ماسقاراغى جالغز بالانى اوغان بىرامىز دىب بوزۇپ آلساق آقزىندە اوبالى بىزگە بولمايمە موندى كىيىنى بوزاتقون اوقودى؛ اوقوغاننان اوقوماسقانى آرتق!...» دىدى. بوكاى: سوندا دە آولمىنان كىيىگاسۇپ بىر دىمە قىلو كىيىرىك دىب آولنداغى نوركاى بىڭ اوينە بارۇپ كردى؛ كىرسە نوركاى چاى اچىپ اوتىر ايسكان «جوغارى چق! چاى اچ!» دىب اورن بىردى. ايساندىسىپ بولغاننىڭ چاى اچا باستادى؛ چاى

قور بوسقه جای جورگانگه مافتاناسن
 اوئی اوستنگداگی کرگدی جو
 من بالا ریضان آتا، آنامه
 صیبردای صحرای کیهوب جورسادا
 منه کای مین حاضرده مافتانامن
 الهی بارچه مرغه علم چاشدیب
 بایغوساو اوقوسا گهی صاباغکدی
 اوقومای بو وقتده نادان قالساڭ
 قوربماو اونار اویران نادان قالمای
 کی بر آدام جنبایدی مرادینه
 سین اوزڭ بوکای بایدڭ بر بالاسی
 علمسز، معارفسز همه دن بوس
 سین جاتبه علمکنڭدا من طائبای
 جاستقده علمکدی قولوڭه آلوب
 جاسگنان اوقوتباغان اکیڭ سینی
 نادانلڭڭ باطباغینه سینی باطرب
 دنیاده جاقسی ده بار جمانده بار
 آکیکدی جاقسی ایکاندیب مافتای بیرمه
 ای قوربم سینڭ آکیڭ وحشی نادان
 مناندای معرفتڭ زسانسده
 اوقت دیسه سینڭ اکبڭ جیک کورادی
 آقچهسی مین سینی اوقوتوغه آیاغاندای
 آکیمدی سین سوکڭ دیب کوڭلڭ آلا
 قراغم اویقڭ فاندیر دیب آیتسا اگر
 اوصنی نامص قیلبه آفضل قوربم

اویالمای نی سببین آقتالاسن
 موللاغه صونسون بزدی آیتالاسن
 عالم مین نادان کسی بر بولامه
 نادانده بر چوماندای من بولامه
 سوبانوب اوقومه جافتانامن
 رحمتی نان اومت قیب زارلانمن
 اوقوهیسه توبیه سین قباغکدی
 آصرارسن ایبتلک مینان تاماغکدی
 بوزاقیتی اسلرگه کوڭلڭ صالمای
 اوزینه کیراک اسن قولینه آلمای
 آدامغه بیلگیلغوی سوز آراسی
 قزاقنڭ همان جورگان بر صهراسی
 نادانلقنڭ باطباغینه آلدین باطبا
 قوربوماو اویانسا گهی قاراب جاتبا
 آکه دیب ایالانوب جورسن نینی
 آیتقزوب صاغان نصیحت قویغان مینی
 بیچاره اوزا کیکه کورگدی صال
 ایساکدی مافتاغانمین نی فایده بار
 اونانده باصلوب جورگان جاقسی تابان
 جاقسی بولسه آطدار ایدی آلفه تامان
 اولماسدای اوزن اوزی بیرک کورادی
 داو دیسه اوز آقچهسن تیک بیرادی
 صارا-یه جایگمینان اویقتاب قالما
 آکیگنڭ آیتقان تلینه سره نانبا
 بر جبار اوی توبنه جیتسه توربڭ

اوطاوینه کروپ کیلیدی. اویگه کروپ کیلگاندە ایکی معلم قوللرینه کتاب اوستاپ جاسدقغه باسن قویب اوقوب جاطر اییدی؛ بوکای: « مونی قیلغان مولدالر کسی سلام بیرسه سلامن آلمای چالقیسب، چالقیسب اورد ارچه آیاقدارن کوسلوسب جاتقانداری نیسی! » دیب غیبیلای کیلوب تورگه چغوب اوطردی. السلام هلیکم اوطاغاسی سزنک کیلگانگزنی بلمای قالدق دیب غیبیلای کورماگز دیب ایکای اوشب توره گیب سلام بیروب؛ بوکایمین ایساندیسب قاینادان کیلوب اورنلرینه اوتردی. بوکای: « دام جازسه سزلیبردک براوگزدی مولداقغه اوستایندیب کیلدم؛ ایگرده طوراتن بولساگدار مینی مینان سویلاسدیر!... » دیدی.

معلمنک براوی: « کوزگه چیین < ۴۵ > صومعه طورامز؛ اونان کیمگه طورمایمز! » دیدی.

بوکای « !- مونچه نیگه کوب صوراب چریندکدر، آلسکی مین اویگه کروپ کیلگاندە سلام بیرمای چالقاب جاتقاندارکدای چریندکدیرغوی! » دیب کرلیدی، معلمنک براوی: « اوطاغاسی اوزگزگه اوصی آواقه موللا کبراک دیب کیلگدزبه؟... یا بولماسه کورنگان کسی مزاق قیلوغه کیلگدزبه؟... » دیدی؛ بوکای: « مازاق قیلدمبه؛ جای سوزدک ریتن آیتامن!... » دیدی؛ معلمنک براوی: « اوطاغاسی ایسکدن کروپ کیلگاندە قیسنسزدن قیسنسز اوردس دیدگز ملاقعه توراتفون حقمدی آیتساق « ماناغیدای چریندکدیرغوی » دیب تاضی کوله سز بو مزاق ایمای نیمانه؟... موللا ییشدی حقی مین تورمای؛ جای سزدک قاچاغانگز بین تورار دیپسزبه؟ جنه ناچاغانگزغه قورقوب توراقویاتن کسی بار دیپسزبه؟... » دیدی؛ بوکای: « اویبوی!... منا مولدالر اونیکه چاچوغه چققان مولدالر ایباس؛ کسی اولتروگه چققان مولدالر؛ نیگه دیشی « شالا مولدا دین بوزار » دیگان سقلدی میندای اولدک آقصالی مینان اوروسب، آخرنده سوزدیرینک جوننده آیتبادی! » دیب آشولانوب اویسدان چغوب، آطن جیگوب آولینه آطدانب کیتوب قالدی؛ کیچکه تامان آولینه کیلوب آطن دوغارتوب، توكسیب، طوگرایغان بوینچه اوینه کیلوب کردی؛ بوکای کیلسه.

اچىپ اوتىرغاندە بالاسىنىڭ ساباق اوقىمىدىيپ آيتقانن ھم سۈنى اوقوتۇغە بىر مەلىمىنىڭ مەتاجلىقن باسدن آياق آيتىدى.

نوركاى: «آل بالادارن بىرە مېكان آدەبى بىر مولدانى اوستاغانىنىڭ اولمىنان انطماقداسىپ اوستاوكىراك!» دىب آل كىبىلرن چاقىرتۇپ آلتى. نوركاى: «آى آقسا قالددار اوصى آولغە آدەبى مەنا دىگان بىر مولدا كىراك! مەنا بىزدىڭ بۇكاى مرضەنىڭ بالاسىدا اوقىمىدىيپ طلبدانۇپ تور؛ مولدانى اوستايسىندا مە؟...» دىدى.

آقسا قاللار: «اوستايتى! اوستايتى! بىر آق اوستاغاندە مولداڭ ازر طورمە؟...» دىسى.

نوركاى: «اوستاسا كىدار مەن بىر مولدا طابىدىم؛ قايدىن طابىدىڭ دىشى آناو كۈنى مەنا جوغازغى چاقىدە «قومى كۈل طاسى كۈل» بۈيىندە كىزدىمە مەنن ساودە قىلۇپ جورگاندە شامىيىن ھاجىنىڭ آولىنە تۈسپ ايدىم؛ سول ھاجىنىڭ اويندە اۋېۋېدىن اوقۇپ كىلگان بىر ايكى شىكرت مولدا لىقغە اوستايتىن كسى بولسە مولدا لىقغە تورامىز دىب ايدى؛ سولاردىڭ جورۇپ تورودارن ھم قرآن اوقۇغاندە اونۇندە چاقسى كۈرپ ايدىم!...» دىدى.

آقسا قاللار «ايندىيچە سۈنىڭ بىرن اوستالى!» دىسب انطماق قىلدىلر؛ بۇكاى: «اومولدانى مەن آكىلاين» دىب اوينە كىلۇپ، آطن جىكگىزۇپ «۴۰» چاقىرم جىرداگى شامىيىن ھاجىنىڭ آولىنە تاڭ ايرىتاڭ چىقۇپ، كىچكە تامان كىلۇپ قوندى؛ نى سىب بىيىن كىلگانن ھاجىغە «اوصى آولدە ملالقغە توراتىن بىر ايكى شىكرت كىلۇپ چاقر دىب ايدى؛ بىيىل بالام ساباق اوقىمىدىگانىنىڭ مولدا اوستاب ساباق اوقوتاتىن دىب ايدىم!» دىب تۈسندىرپ آيتىدى.

شامىيىن ھاجى: «۱-بۇكە! اولاي بولسە نىمىگىز خىرلى بولسۇن بالانى چاسدان اوقۇتقان چاقسىغۇرى موللانى اوستايتىن بولسا كىز اىكاويدە بىزدىڭ اويدە اىكاويدە بىك چاقسى موللا جىكتلر» دىب ماقتاب سويلادى. مەلىم ھاجىنىڭ اوطاۋوندە ايدى، بۇكاى: «ايندىيچە چار ايدى مولدا لارغە سويلاساين!» دىب ھاجىنىڭ

ايلوسز « آكېم مەغان مېنى اوقۇتاتن موللا آكىلادى!... » دېيىپ قۇانب
نغاچسنان كېلۇپ اويىدە جورا يكان؛

« اكه مېنى اوقۇتاتن موللا تاوب آكىلدگە؟... » دېيىپ سورايدى؛
سوراغانسوڭ بوكاى: « قراغم آناوگى كىمكەننان بىرلى اولاي شاقىلاب، بولاي
شاقىلاب سېنى اوقۇتاتن مولدا طابا آلدىم. » دېيىپ بالانى آلداب يېتىنان
سويۇپ، ماڭداينان سىپاپ قويدى؛ ايلوسزده سونىمىنان اوندامى كېتە باردى.
بوكاى كېچكە تامان دالاغە چقسە آولدىڭ كىسلرى بىر جىردە كېكاسىپ
تور ايكان؛ سول كېكاسوب تورغان كىسلرگە باردى؛ تورغان كىسلر: « ا-بوكه!
بارغان آولگىزدە مولدا بارمىكان؟... » ديدى.

بوكاى: « تايراي سويلادى مولدا دېيىپ، ماقتاب جىبارگان نوركايدىدە
تاڭر آلمايدى!... » ديدى. سو جىرداگى تورغان كىسلر: « ا-بوكه نېمىنە
ايكان؟... » ديدى. بوكاى: « اوصونان كىتوب، سو كوفى شايىمىن حاجىمىكەنە
باروب توسىم؛ مولدا لى اوطاوندە ايكان سلام بىر، كىر بارب ايدىم؛
سلام آلو جوق! دانىمە جوق! كىتابدارن يېتىنە قاپتاب، اورسدارچە چالقايسىپ،
چالقايسىپ، كوساوسىپ جاطر ايكان؛ مېنى كورماگان بولوب، آلدىن وقتدە
كىلۇپ سلام بىرسوب جاطر؛ سلام بىرسوب بولغانسوڭ بىر آزادانسوڭ مولدا
سندار سلام آلماغاندارك نىدىپ آيتوب ايدىم: « بزدى مازاق قىلوغە
كىلدگىزبە » هم اونان باسقىچە جمان، جمان سوزدىردى آيتوب، تىلماىسب دورسە
قوبە بىردى. سولاي اوزدىرى تىل اوزاتقانسوڭ مېنىداغى سوزدىرىنە قارسى
سوز آيتوب، آشولانېب، ايلوسز سىز اوقوماسە اوقومايىق قويسن آيتاويراوصى
اورسداردان قىتولانېچى دېيىپ آولېنان آطدانېب جورە بىرىم، » ديدى.

جاننىداغى كىسلردىڭ كى براولرى: « اونداي مولدا لى اوستاوغادە
كسى كونالى بولادى: « آولدىڭ مولدا سىز تورغانى چارامايدى نىدە بولسە
آكىلساڭز نىتدى!... » دىيىپ قويدى؛ قايدەن بىلسون بو كىمنىڭ دىن
جاغىنە دېگەندە آدمىن كىيىن سالوب نادانلىقىڭ دارىيەسىنە باطوب جورگان.

۷

ايلوسز اكەسىنىڭ آقادی انباحت، جمان سوزلرن ايستوب « بو اكيم مېنى ايندى اوقوتباستە آيناغان ايكان!... » ديب بك قاتدى فايغروب اوزنان، اوزى « ايندى بويتب اويد قور نادان بولوب جورگانچه نيك بولسه بر آدم كورماس، قولاق ايستماس جيرگه اوزاب كيتسام ايكان! » ديب اويلانوب، اويلانوب هيچ بر اويدن كيتانن حيله طابلمادى؛ بر كوفى « تم بولماسه بوقتوباي اولندهغى موللا مېنان آقلاساين! » ديب اولارڭ بالالرن جيبب آلوب « جور اوصى بوقتوباي اولينه بارب، بالالرى مېنان بر آز اويناب قايتايىق! » ديدى سونجه آنا بالالار « بارساق، بارايىق!... » ديسب باروغه بيت قوئيب جونالدى؛ بر وقتده بوقتوباي اولينه جيتدى اولغه كېلگانصوڭ ايلوسز بالا اوقوتب اوطورغان معلمنىڭ اوينه كېلوب، معلمگه بك توبانچىلىك مېنان كېلا صالحسى مېنان سلام بېردى سلام بېروب بر آز اوطورغانصوڭ بر صاباق اوقوب اوطرغان بالانڭ جانينه كېلوب، بلماگان صباغن توركن، توركن اوپرانوب « چركنى مېنداغى اوصولرداى شا كرلك صانينه قوصلوب، صاباقدى اوقورمېدم! » ديب بك قزغب طوردى؛ معلمده بك مرحمت يوزى مېنان قاراب، بالانڭ صاباق اوقوغه لايىقى ايكانن بلوب « نېگه كېلارڭ چراغ صاباق اوقوساڭ اوطره قال! » ديدى بالالار چقغانصوڭ ايلوسز معلمنىڭ جانينه كېلوب « مولديكه! نېگه كېلگىز ديب صورادگىز به؟ » ديدى. معلم « ايهه سويديدم! » ديدى.

ايلوسز: « مېن سزگه كېلگان سېبىدى آيتاين؛ سز اوسى اولغه قاي وقتقه چىكاين ديب تورب ايدگىز؟... » ديب صورادى.
معلم: « مېن شراغم سىناپردىڭ پىراؤينه چىكاين ديب طورب ايسدم؛ طورسامده اورنبور مدرسهسى اونان كچكنه السكم بورن آچلسه كىراك. نى سېبىدى ديساڭىز مېن اورنبور مدرسهسى نان اوقوچىم! » ديدى؛ ايلوسز: « مولديكه! مېن صاباق اوقىين ديب ايدم؛ اوقىين ديسامده اكيم مېنى

اوسولاي كوكلى شادلىقنى جورگانده معلمگه وعده بېرگان سىناۋىردىڭ
پرواينىدە جيتوب، ھم اكەسىنىڭ بارارسى دېگان كونيىدە جيتوب بىر كوني
كىچىككە چاقىن تاين اوستاب آكيلوب اوزىنىڭ كومىسى اير توقمىن ايرىتاب
تاينە منوب جورە پېردى. ايلوسىز آخشام جامراى بوقتوباي آولينە كېلوب
معلم طورغان اوينىڭ يىلىد اوينە آطن بايلاى سالوب، كروب كېلىدى.

كروب كېلسە معلم جورادى دىب ايت آسقان ايكان ؛ ايتىدى جيب
چاتقاننىدە وعده قىلغان دال وقتىدە كېلوب قالغانىنە معلم اوطرغان اورنىنان
اوشب طورا كېلىدىدە « شاكرىم ! چوغارى چاق ! ايت چى !... » دىب آكيلوب
جانينە اوطرغىزدى. صونانصرىڭ ايتىدى جيب تمام بولغانصوڭ معلم « آلكى
چالداپ آكيلىگان اورص قايدە جورايىك » دىب چالداپ آكيلىگان اورص
دايارطوب، كېم كىچاگن آرباسىنە صالغىزە باستادى ؛ آبدان سالوب بولغانصوڭ
معلم آولغە چاغالاي آمانداسوب جوروب كېتىدى.

ايلوسىز : « مىنالىرىمىنان بىرگە جوروب كېتسام بولاردە سىزىز قالار صوڭنان
بارارمىن » دىب اويدە قوزغالماي اوطورب قالدى. آلدىن وقتىدە ايلوسىز
« اوطرب قالامى، تايمىدى تاڭ آصرب چىرايىندىب بو كون منوب چغوب
ايدىم !... » دىب بىر نېچە ھىلە سورلىرى آينوب، دالاغە چغوب تاينە مىنالىوب،
شايلاپ كىچىكباي آندارىنان قوب جيتىدى. معلم ايلوسىز كېلىگانصوڭ
اورىدى توقىتوب، اورىقە ايلوسىزنى مانس پېن كېلىگانن بارىن قالدىرماي
ايتىدى صونسون تاين جيتا كىكە بايلاپ ايلوسىز آرباداغى معلم مىنان بىرگە
منوب اوطوردى. آولغە توقسان چاقىم جىردە « اوقالى » دېگان اصطانسە بار
ايدى. اوزى اوزاق تاڭدە پار آط مىنان آلاق بولماي سول اصطانسەغە
جيتوب، تاڭ آلدندە بىر پويىس كېلادى ايكان سول پويىس كېلىسى مىنان
اورنىبورغە بىلات آلوب منوب كېتىدى. ايلوسىز تاين اوزلرن آكيلوب
طاستاغان اورىقە « ۳۰ » صومغە اير توقمى مىنان ساتقان ايدى.

سوى مىنان معلم ھم ايلوسىز جولدە اوچ كون جوروب اورنىبورغە جيتىدى.
معلمنىڭ بورىنان اوقوب جورگان مېرسە سىنە كېلوب توسىدى. اوزلرى بس-آلتى

صاباققە بېرگىسى كېلمايدى، سىزدىن اوقىيىن دېسەمەن اوصى كۈنى رېتى كېلمايدى.
 سونىڭ مانىسى قالاي بولار ايكەندىب سىزگە آقلىداساين دېيىم ! » دېدى.
 مەلىم بالانىڭ اوقوغە جاسەن مەھبەت ايتەكەننە سەبەب كە قالوب « اولاي بولسە
 رەھمەت! رەھمەت! نېمەڭ خېرىلى بولسۇن مېنىڭدە چەغۈمە بىراق آي قالدى مېنى
 مېنان بىرگە اورنىور مەدرەسە سېنە كېتايىك اوصى كۈنى مېنىڭ ھەجەتم بار، خەداي
 بېيۇرسە اوزمىز يورگانچەدە نېد اور خىراجەت جېنىپ آلارمىز!... » دېدى ايلالوسىز
 مەلىم دىن مەقسۇد بىنە موافق سوزدى ايسىنكەنصوڭ تەغەتە مەنگەن پادىشاداي قىواب
 شادلىق جۈزى مېنان مەلىمگە قاراپ « مەھربانلى مولىدىكە!... مۇنىڭزى مېنى
 جاقسى كۆردىم! رەھمەت! رەھمەت! جان آياسىباس جەمەتاس بولايىق!... » دېيىپ
 قولىن بېردى. مەلىمدە اوقۇدۇڭ خەتەنچىسى ايلالوسىز ائەندى ساغاندە رەھمەت!
 دېيىپ قولىن بېردى؛ ايلالوسىز: « مولىدىكە! مېن قايتىوب اويدىن چەغۇب كېتەمەن »
 دېدى. مەلىم « ايلالوسىز ائەندى ايكەمىز تولى اللە دېيىپ قول اوستاسىب جەمەت كەچى
 بولسا! سىنەبىردىڭ پروايى كۈنى مەنگەن كېلاس؛ كېلىگەن كۈندە سىنەبىردىڭ
 پروايىنە « اۋنىس » كۈن قالدى دېگەندە بۈگۈن آغايىڭ نەچچە باروب
 كېلىمەندىب تېشەن آلايىر؛ اگەردە بۈگۈن آغاي « پاراغۇي قاراغۇم دېيىش بولسە
 اوزۇڭ كېچىكەرەك چەغۇب، طەيگە مەنوب كېلاغۇي مېندە آت جالداپ سۈ كۈنى
 نەرسەلەردى جېسىدەپ قۇيايىر؛ سېن كېلىسى مېنان تېزىراك كېتە قۇيۇغە! »
 دېدى. ايلالوسىز « جارايدى جانم تەندە تەن سەلامەت بولسە آيتاۋىر جەمەت
 يېت قۇيغانصوڭ قېيىمەلدارمەن! » دېيىپ مەلىم مېنان آمانداسىب، بىرگە اوينىپ
 كېلىگەن بالالارى مېنان اوينە قايتىوب كېلىدى. سۈ! بويى مېنان ايلالوسىز
 جەمەت سەن آيتەي جەمەت؛ سۈل ۋەتەن جەزەدە اۋتەب، كۈز بولوب، سىنەبىرگە
 « اۋنىس » كۈن قالدى دېگەندە ايلالوسىز « نەچچە باروب كېلامەن!... » دېيىپ
 آكەسىنىڭ تېشەن آلا بېردى. آكەسى بۈگۈن « تۈقتە قاراغۇم بارساڭ اوصى
 جەمەت بېكەنصوڭ، آۋل قىسناۋغە قۇتقانصوڭ بارارسىن؟... » دېدى. بۈ سوزدى
 (مەلىم مېنان ۋەدە قىلغان ۋەتەندە بارارسىن...) دېگەنصوڭ قىواب كۈنەن كۈنگە
 شادلىقى آرتا باستى.

كون تنغب آلوب، بازاردان اوزديرينه كيراك نرسه سن آلوب، سلامتلك مینان صاباقلرن اوقوب جاته بیردی. ایندگی کینگاسدی ایلاوسزدك آكهسی بوکایدن ایسنگزله.

VI

سنتایردك پرو اینده معلم مینان ایلاوسز کینگاننان بیر قارای بوکای «ایلاوسز اوزینك نفاچسنه کیتدی!...» دیب خبرسزدن خبرسز جاته بیردی. معلم مینان ایلاوسز کینگاننان بیرلی جتی - سکز کون اوزفانصوگ بر کونی بوکای بالا، چاغاسی مینان چای اچب اوترغانده «ایلاوسز کینگالی جتی-سکز کون بولوب بارا جاطر کیلاتن کیزی بولغانی جوقبه؟...» دیب جاننداغی خاتونینان سورادی. خاتونی: «کیلار کوبدان، اویدان چقباغان بالاغوی جای بوین جازوب جورگان چغار!» دیب اوزده، اوزی کینگاسوب قویدی. بوکای تاغیده بس - آلنی کون اوتکانصوگ «مین بلسیم سو! بالاغه بر صومدق بولدی!... نی بارا جاتقانده «آشچی - کول» داتب، جورامندیب اولکان جولمین آغلوب جاتقان قوقولدارغه کیز بولوب، ماسقارا قیلوب، آطینان آوداروب آلوب، اوزن اولترب کیتدی!... آیتاویرسو بالا جای ایماس!» دیب خاتونینا آیتدی. خاتونی: «مناو اوزی جای ایماس جان صومدقتی قاراب اوطورب باستاغانی نیسی!» دیب قباغن تویب اوسی سوزدی آیتدی. بوکای خاتونینه قاراب «مین ایندی اوطورمایمین جمان قاندى سو بالادان قورقب تورمن!» دیدیده، توسی قاشب ایلاوسزدی اورص اولترب کیتدی دیب برادان ایسکاندایاق جلقیدن آط آلدرب، ایلاوسز کینگان جولمین جورب (اول جول بوقتوبای آولینه کیلادی ایکان) بوقتوبای آولینه بوکای: «اوسی آل جولیعوی کیلمادی میکان خبرن بلا کیتاین!» دیب کیلیده بر اویگه توسب، آطن پایلاب اویگه «آسسالو! ماغالییکیم!» دیب سلام بیروب، کرب کیلیدی؛ کروب کیلسه اویدك ایچندک بر طالای آولدك کسبلری جییلوب اوطور ایکان بوکای آینالا جورب قول بیروب اوطردی. آخرنده

بوكاى بالاسينىڭ كىگاسون باسدان آياق جىيلوب اوطورغان كىسلرگە معلوم قىلدى. بوكايدىڭ اوزى نىگداس قومويىز قورداسلرى: «مۇنچە ايلالوسز جاوغە كىنكەندى آتقە منا سالوب چاوب كىلگەنلەڭ نە نغاچسەنە كىتسە كىلار نغاچسەنە بارغان كىسى ابكى آى - اوج آيدە چاوب كىلادى!» دىدى. بوكاى: سىندىر آلى قالچىگەدەپ اوينايىسىنەر غوى كىوبىدىن يىرى قاراي زارغوب كورنگان بالانىڭ آلدى بولغانىنىڭ كۈندە بىر سويىب ماوقىدى باصباسام كۈڭم كۈنچىبايدى!...» دىب خەلققە اوزى بىر بالاغەمىتچىلى ايكەن بىلەن «سۈنەدە بىر آتقەن نغاچسەنە باروب بىلاين!» دىب آتقەنە مەنۇب، جۈلغە توسىپ تولدان بىس - آلنى چاقىرم چقا بىرگەندە آلدىنان معلم مېنان ايلالوسزدى اصطانسەنە آپاروب طاستاغان اورس قارسى چقا كىلدى. ايلالوسزدىڭ طايىندە آلۇب كىلە چاير ايكەن؛ اورسدى كورگانىنىڭ بوكايدىڭ توسى قاشىب، قورقۇپ «آلدا قاراغماي اوصى اورس اولترگان ايكەنغوى!» دىب جىلاب كىلۇپ، آتقەننى توسە قالۇپ، اورسنىڭ آتلىنىڭ باسنى اوستاپ تۈرە قالدى.

معلم مېنان ايلالوسزدى «اوقالى» اصطانسەنەنە آپاروب طاستاغان ھىم سول «اوقالى» اصطانسەنەنە توراتقون كىيىگە ئۇررى يوق بىر جۈستاقەنە ايدى. بوكاى اورسنىڭ تىل بىلەن چىقىدى «مېنىڭ بالامدى سىن اولترىڭ اوكىباغان، نىتىراگان قوقول ياتىبە مەنەدى بىرامن!» دىب جۈمىرغىن كورساتىپ «جۈر آولغە» دىب جىنئالاي آلە جونالدى. آلگى اورس جاين آيتاين دىشە بوكاى اورسنىڭ تىل بىلەن چىقىدى. سۈنى مېنان آلگى اورسدى بوقتۇ باي آولەنە آلۇب كىلدى. سول آولەنە جۈماچاقىڭ اولكان بالاسى قورماش دىگان جىگەت آزاراق اورسچە بىلۈچىدى اورسدىدە «باسىلاي ايبىناچ غوى» دىب طاقى كىتىدى. قورماش «اى ازنا كۈم قايدان كىلدىڭ مەنۇطاي قولىڭ قايدان توسىدى» دىب بوكايدىڭ بالاسىنىڭ جۈمىرغىن اورسچە اوستاپ تۈرە ايتىدى.

اورس سۈزگە كىرسۈپ «كورماچكە! سىن مېنى سىنتايرىڭ پرواينە اوصى آولدىڭ موللاس اوقالىغە آپاروب طاستاواچۇن» «۵» صومغە جالداپ اكيلىگان ايدىڭ مەندە كىلىسم مېنان سىزدىڭ موللانى مېن كېيىكە تامان اوقالىغە قاراي جۈرۈپ،

آول دن اوچ چاقرم چغاير گان ده منه کای اوصی طاییدی منوب ، بر بالایی بزدی قووب جیندی جینگانصوڭ سزدڭ موللا «طورا طور منابالانی مڭگزوب آلائیق مونڭ مینده برجومسی بار ایدی!...» دیب مینی توقتانوب بالانی مڭگزوب آلدی . مین «بو بالانی جومسقه کیلیدی؟...» دیب صورای باسد ادم ، صوراغانصوڭ موللا: «بو بالاسوندای! سوندای مینی مینان اوقوغه بارادی سین مونڭ طاین صانوب آل! بزگه خرجت کیراک!» دیب حالی جاین مغان توسرب آیتدی؛ آیتقانصوڭ اوسوندای ، اولرینک آلص چولغه باراتونن بلوب بر جاقسیلق قیلهین دیب اوصی طاییدی ایر ، توقمی مینان «۳.» صومغه صانوب آلم . موللا مغان «قای قالاده نوراسن توراغدی آیت!» دیکانصوڭ اوزم اصطانسهده توروچیم آدریسهی جازب بیردم . اولار اورنبورغه بارغان جیرنک مغان خط جباریدی ، خطی آشوب اوقوب کورسام خطنک «قولنکداغی طاییدی، آناوگی بزدی آلوب کیتکان بوقتوبای آولینه آپار؛ اول آولغه آپارغانصوڭ آرجاغنک شورمان آولی دیگان تاغی بر آول بارسوند بارساڭ بوکای دیگان کسی منا آپارغان طاییدی طانوب آلدی!» دیب جازیدی سولاردڭ مغان جبارگان خطی بوینچه منده کیلدم!» دیب قالداسینان بر کامغیر نلاگان کاغزدی آلوب «منه سزگه جبارگان خطی!» دیب سویلاست نورغان قورماش قه بیردی .

VII.

سول آرادا اولدڭ ایلو چاقدی کسپلریک جیبیل قالغان ایکان سو! کسپلر : بول اورسنی جومسپین کیلکان ایکان؟» دیب قورماشڭ صوڭینان قالمای صورای باسدادی . صوراغانصوڭ قورماش اورسڭ آیتقانن باسدن آیتاق آیتدی .

بوکایدڭ ماناغیدای ایماس نیرسی کیڭوب ، اورصدان جلی جواب کیلگانصوڭ کوڭلی شاد بولوب قالدی . ایلوسزدڭ جاسدان طلب قیلوب ، ملامینان برگه صاباقه کیتکانن ایستوب سول بوقتوبای اولنداغی کی بر آغابنلر «ایلاوسزدڭ بو کیتکانی جارایدی خدای تعالی آلدینان جارایماسون!» دیسب

كى بىر گلوداسىندە كوزى چوق آغايىنلار : «بوكومىڭ قول قىناقى قىارا بوقار
 آصوب كىتىكان ايكان؛ كىتىسە كىتار مىنداغى ايل ايچىندەگى اوقودى توگوسىب
 گىتىدىغى...» دىسب تورغان ھىر تورلى سوزلار يىنە بوكايدىڭ كوڭلى بىر قىزىپ،
 بىر صوب توروى؛ سولاي ھىر بىراوى ھىر تورلى سوز بىن تورغاندە قورماش
 ماناغى اورىدىڭ نىرگان خىن آشوب ايدى ايچىننان ايكى بولاك خىچا كىلىدى؛
 ايكاوندە معلم جازوب، بىراون بوقىتوباي آولىنە، بىر بوكاىگە جبارگان ايكان
 قورماش بوكاىگە جبارگان خىننىداغى سوزن سو جىرداگى تورغان كىسلىرگە
 ايسىرتوب بولاي دىب اوقودى .

ھىر مىلى، ھىزىلى، آفۇل كورگۇچى آغامز تىلاكداس جان بىراىرنىڭ لايىق
 بوكاىگە بىك كوبدان كوب دوعاى سلام. بالاڭز. مىنى مىنان بىرگە كىتوب،
 صاوسلامت اوصى كوفى اورنىبور مىرسەسىندان اوقوب جاطرمىز؛ سىز مىغان جالغىز
 بالامدى آلوب كىتىدى دىب رانچىكورماڭز:

اى ھىرمىلى ھىزىز! بوكاى آغاي بىزدىڭ پىغىمىرمىز محمدىيەلەللام اوسونداى
 نادانلىق دىڭ قاراغىلارنىڭ قوتقارمىق اوچون ھىلمى چوق كىسبىگە ھىلم ازلاما كىنى
 فرض قىلغان، سول پىغىمىرمىز دىڭ آيتقانى بويىنچە ھىزىلى، ھىلمى بولارغە كىراڭ.
 نى اوچون دىساڭز اوسى جاسىق وقىندە اوقوغان ھىلمىڭ بىك جاقسى بولوب،
 قالادى. اىكەنچى سىزگە دە موينىڭىزدىن فرضى تىسروگە بالاڭزدى اوسونداىدە
 اوقوتقان جاقسى بوغان بىرگان اچەڭز تاڭر آلدىندە زايا كىتبايدى ايلاسىز
 مىرسەگە تىسكاننان بىرى قاراي اوزىنى مىن خىطقە بىك جاقسى تىسونىب، ھىم
 جازوغادە سولاي بولوب، ھىرىقە تىسوپ اوسى كوفى ھىر اوقوب چور؛ بالاڭزغە
 راصخودلىق «۶۰» تىكە كىراڭ. جولغە خىرجىت آز بولانغىن بولغانىصوڭ اورىستە
 طاي دى صاتوب كىتىكان ايدىڭ. اورس طاي دى آبارغانىصوڭ رىجىتباى «۳۰»
 تىكەگە آلە كورگىز اول اورس بىزگە كوب رىھىم قىلىدى اورنىبىز آزاراى اچەڭدە
 بىرارىز اللە بىمورسە بىز مىرسەدان چىغانىصوڭ قايتەدان سىزنىڭ جاققە باروب
 ايلاسىزدى اويڭىزگە آباروب طاستايمىن. ايدى مىنان باسقە كوبنى جازاين!
 تىلاكداس، دوسىبار موللاڭز بىخت جان قامالبايى دىب بلاسىز.

مونشاق، مونشاق جاس مولدرهپ قويه بيردى بوکاي: «قوي خانون جلاماياق قوي اوتگان اس قايتوب کيلماس برچلچه اچ ذيبه مزکيتياس اوقوسه اوقوب کيلسون؛ بر آق مينڭ دوسبام توته اوقودي اوقوماسن!» ديب کيچکه تامان بالاسينه آقچه سالودڭ رتبين آقلد اسايين ديب آولنداغى شورمان، آلغصباي، تاتينبيک، دويسه، آناسباي طالاسباي، موگاياس، موساييک ديگان کسيلردى چاقرتوب آلدى؛ بوکاي کسيلر کيلگانصوڭ «بالامه آقچه سالايين ديب ايدىم. سونڭ ريتى قالاي بولاي ايگانديب آقلد اسوغه سزلىردى سوغان چاقرتوب ايدىم!» ديدى. شورمان «بوکه! بالا که آقچه سالاتن بولساڭ حاضر مناورس مينان برگه اصطانسهغه باروب، بالا که سالاتن آقچه گدى سالداغى اون تيگه بولسه ده خطينان مولداغه بالا گدى طابسر ب سالوب جبارارسن؛ هم ايکنچى منه تيلاون ييرگر اورسد گده اولارغه خدمتى اوتگان جيري بىلار ايگان ريشا بولسون بوغانده بريدگه بير!» ديدى. بوکاي: «جاريدي» ديب اورسداغى ايلاوز دڭ طايين آلوب هم اورسدڭ اوزينه «بس» صوم آقچه بيردى پارا طيجيگوب کيچکه جافن نورکاي، اورس اوچاوى بالاسينه آقچه سالوب جبارامز ديب اصطانسه دن بوکاي آقچه مينان بالاسينه برخط سالوب جباردى؛ جبارگانصوڭ ماناغى ايرب کيلگان اورس بوکاي مينان نورکايدڭ آستى، اوستينه توسب، «ايدى بزدکنه جورب قوناق بولگلر!» ديب اوينه بولماسدان آلوب جوردى سونى مينان اورسدڭ اوينده ايکاي بىر قوندیده: بالاسون اورسه طابسر وب، «خط کيلسه بىزگا کيلترب طور!» ديب اورس مينان آماند اسوب، جورب کيتبى. ايندى حرم تلى ايلاوز بالادن واقعه نى تڭلا گزلىر.

VIII.

برکوفى مدرسه ده ايلاوز صاباق اوقوب او طرغانده: «ايلاوز اويگنان خط کيلدى؛ هم آقچه کيلدى!» ديب برشا کردجوگرب کيلوب ايلاوز گه خبر بيردى. ايلاوز: «اويگنان خط کيلدى ديب سوينچى صورايسنبا؟ مين اوزم اويدى اوطورغانم جوقيه اوسى گونى بىز لگه مدرسه دان آرتق اوى بارمه طور اوطور!

بوکای : « آيتاوير ايندى باروب قالغانسون قايتوب كيلماس اوقوسه اوقوسون! بر آق ماصقاراغب دين بوزاتن توته اوقودى اوقوسه اونوسن اول كسى بولالمایدی؛ اوده بر اورسك بر بولادی خدای اونك بیتن آرمان قیلسون جالغز بالا اونداى بوب كیتسه بزگده جاقسى بولمایدی!... » ديب بالاسينك اوقوغه كينكانن جار اتسه ده « فارون باى » سقلدى اورزنده بايلقى بولوب تورسه ده « ۶۵ » صوم ديگان جاغينه بوساك تار تان سقلدى بولوب اورصدى اوينه قوندروغه آلوب جوردى ، آلاغه جاقنداى بير گانده بوکای دك خاتونى كومس اوچ دورت خاتون مينان بياصوب جاطر ایدی. كومس : « اوسى كيله جاتقان بزدك كسى ايماسيه ؟... » دیدى. جاننداى بر جاستاو خاتون : « مناواوزى قايناغامقوى جاننداى اورسى نيمس ؟ » دیدى. كومس : « اويباى ييتماو! اورسدك جينا گنداگى ايلاو سزدك منوب كينكان طايي ايماسيه ؟! طايي ايماسيه ؟... » ديب ايلاو سزدن سيز كد انگان بولوب ، جاننداى خاتونلردن صورای بيردى. بر خاتون : « اويباى صومق سولغوى !... » ديب ايسد يري چغوب قوللر نداى بياصاوغان چيلاك لارنك طاستاسوب ، طاستاسوب جاندارى قالماى بوکایدك آلدينان جوگرسوب چقدى . بوکای : « جا ، جوگرميكدير ، قورقباكدار ايلاوز صاوسلامت ! » ديب آناد ايدان آيغای صالدى سونانصوگ آنا جاقسى دواستى ايسكانصوگ قورققان كوگللىرى شاد بولوب ، يياني آبدان صوب بولفانصوگ نيزاك آطداسوب ، آطداسوب ، جوگرسوب كيلدى ، بوکايدى اور طاغا آلوب ، نى سبب بين اورس مينان بيرگا كيلگانديگن صوراب جاطر ايكان. آبدان واقعاى صوراب ، ايلاوز دك صاباقغه كينكانن بولوب خلقك ماناغيداي هر تولى سوزلىرى بولوب ، كى بر اولرى ايلاوز دك صاباقغه كينكانديگن جاراطوب كى بر اولرى جاراتباى كومس ده قايروب ، « قاراچم جوديدىغوى چوندىلكيين توسا ككه جاطوب ، آس اچار ديسنبه بسر كون آلى كور مگان اورسدردك ايچنده جورامنديب ، كوچاده آطدك آياغنك آستنده فالادغوى خدانك قدرتى مينان صابساو ماپيليب سويب جورگان طغرچقداى بالايدي براودك آزغرغانينه ايرب ، آزغرندى بولوب كيته باردى !... » ديب كوزينان

اصول تعليم نان خبرى بارراق بر آفضل ذات ايدى؛ كون، تون ديمى
 اجتهاد بينان بالالرنىده جاڭگه اصولغه طرسدروب اوقرتە باستادى اوسولاي
 اجتهاد ايتوب، اوقتوى مېنان اوج آيداي دوام ايتوب اوقوتب طوردى.
 بر كونلرده بالالار كېچىگ كېلەتن بولغانصوڭ بخت جان معلم تاڭ ايرتاڭ ايرتە
 مېنان نمازن اوقوب، آول تورماغانلىق دن، قايتە جاطوب ساست «۸»
 طوروغە عاداتلەنە باستادى. بر كوفى بوقتوباي آواينان كسى شورمان آولينە
 كيلاوب، «اوسى مولداني بىلمايىن سرە قالچى، جوروسى طماق جېمان كورنگان
 سقلى بولوب، برهنر تاوب آلسە كىراك. نى اوچون ديشى بالالاردى ايرتە
 اوقتوچىدى. بىلمايىن اوصى بر كىزده جالقالە و بولوب، بالالار ديدە قونتداب
 اوقتوباي جاننڭ.

تشنغن اويلاپ، طاپا، طال توسدە طورا باستادى. ھم اوزى كىتاب،
 مېتاب جازغان بولوب، كوفى بويى قولنان قالەمى توسباي آلايىنان قارايىسى
 كىتباي توقرب آلوب جازانندە اوطرادى؛ «ديب معلمى جماند اب سويلەدى.
 بوسوزدى سويلەگاندە بو كاي جانندە طور ايدى «أنه آيتامغوى اوسى
 مولدانڭ بر صومدغى بار دىيىم؛ آيتاو براوسى اسول جازىتى اوقوغان
 كسىنڭ بر مولنگى بولماي قالمايدى مېىن آلى اسول جازىت؛ اسول جازىت؛
 ديب قاقساب جورگانندە اوسى غوى ايلە وسزدى پىرايىن دىسامدە كافردى
 اوقب آزرندى بولوب كىتار ديب قورقب بىرماي جورمن؛» ديدى.
 ايلە وسز بوقتوباي آولنداغى معلم بالالاردى بك اجتهادىين اوقتوب
 جاطر دىگان سوزدى ايستب «قاراب جورگانچە بر مېز گل سوموالدەن باروب
 اوقىيىن!...» ديب اكەسى بو كايىن رخصت سورادى. بو كاي: «قوى بالامنى
 پالەمى اوقى پىراسن قاط تاندىڭ جازو جازابلدىڭ ساغان سونان آرتق اوقودىڭ
 كىراگىدە جوق اون ايكي قندى توگال اوقوب چىساڭدە تمام ايلگە درس
 آيتالماسىن!...» ديدى.

ايلە وسز: «اوزى اكىم؛ اوزى اولكان كسى جوايىنە قارسى جواب

آستىبە بارار مەندىپ» آبدان صاباغى پىشقداپ، خەلقەدن صاباق آلۇپ، اوزىنىڭ جاتاتىن جىراسىنبە كېلىسە مەلۇم دەجاگە آقچە مېنان بو كایدىڭ جىبارگان خەلەندە آلۇپ، اوقۇپ اوطورايگان؛ ایللاوسز كېلىدەن «كافى مولىكە! مغان يېرچى اوقىيىن؟...» دىب مەلىنىڭ قوللىنان خەتنى آلۇپ، باسىنان آياغىنبە چىكايسىن سولۇد ائىب، اوقۇپ، طاستاب صابانى اوقوغە اجتەھاد ایتە باستادى؛ ایللاوسز سونى مېنان مەدرسەگە كېلۇپ اوقۇغاننان يېرى قاراي صاباققە اجتەھاد ایتۇپ، عقلى، فراستى، بوينىڭ طازالىقى مېنان بونادان قزاقنىڭ بالاسىنىڭ ایلگىر نېچىسى بولۇپ، اوتكر تلىدى، سوز سويلوگادە بىك جاقسى بولۇپ، اوز بىنى مېنان اولاك جىقارۇپ جازا ئىندە بولدى.

ايللاوسز سول قىسنىڭ آلتى آيندە توركنى آبدان بلۇپ عربقە تۇسۇپ، املا دە جازۇپ ماى وقتىندە مەدرسەدن قايتىپاچىدە بولۇپ، مەلۇم مېنان ايلكاوى آقلىداسە باستادى. سونى مېنان ايلكاوى آقلىداسۇپ، اويگە قايتىپاقدى آقل كورۇپ، كىچكە ساعىت «۹» دە پويستقە مېنا كېچى بولۇپ، مەدرسەداگى خەلق شاكردلرگە آمانداسۇپ، اويگە كىچكى پويىس مېنان جورۇپ كىتىدى؛ اوج كون جورۇپ، اوزلارنىڭ مەلۇم اصطالاسەسىنبە چىتۇپ، مەلۇم طانۇس اورۇسلىرىنبە بارۇپ، ايساندۇسۇپ اولغە آبارۇغە چالداپ، ايرنا كۇندە تاڭ آطا يىرگاندە اورۇسنىڭ آغۇسى جومۇسى بولغانلاردىن ايلكاون شورمان اولىنبە تۇسۇپ قايتە اوز قالاىسىنبە قايتۇپ كىتىدى

IX.

ايلهوسزنىڭ اكە، چىچاسى دىنى صاوكىلەكانىنبە تىختقە مىنگاند اى بولۇپ، «ايسان، آمان كىلەكاندگىنبە قارغامە قوجاى پاودىن گە جىتى تىن نىياز، صارى باس آق قۇي مۇنىڭ جولىنبە قورمىلىق!» دىب قۇانب قالدى، آنا بىخت جان مەلۇمە بورۇنقى طورغان بوقتۇباى اولىنبە دام بويرۇپ، قايتادان بىرنىچە تىشلى حقى مېنان طوردى سول بىخت جان مەلۇمنىڭ اوزى بىك جاقسى فكىرلى اصول

شادمان بولسون بزدك كوڭل اوقت مېنى اُكە طايىم
 رخصت اُكە يىروكىراك رخصت يىرمك كېلىدى كىز اُك
 مېنىڭ بولدى سىراك اوقت مېنى اُكە طايىم
 تىكدان تىككە اورصبەمغان نصيحتىڭ بولسون مغان
 الله رحى بولسون سغان اوقت مېنى اُكە طايىم
 تىلاساڭمىي قول ايتىم سات اورصباغز بولار اوييات
 آلام بولساڭمىنى اويات اوقت مېنى اُكە طايىم
 رخصت يىروسزگە منات نادان بولسام كىلاراندت
 اويرانما كلك بىزگە سنت اوقت مېنى اُكە طايىم
 عزىز بالاڭ آيتىدى بىرسوز التفتابىن سالساڭھى كوز
 رحمت اوقىمىن بىر نېچە يوز اوقت مېنى اُكە طايىم

بوكاي: «اوقوغاندە بىردىبەنى قىرانىب طاستايتىندە آياتى قورىپىت
 آلدۇمىن اوقت! اوقت! دىيىسن منابىز اُكە، چىچاڭ بولسە كارتايدى ايندى
 اوسى اويدەگى باس كوتارارمىز سىن بولوب كىلە جاطر سىن صاباقى، صاباقى
 دىب سىن آلدو، دلدو منان كىنساڭ بزدى آصراب صاقتايتىن كەم مولىدا
 بولدىم دىب شكر ايب، اولاك آيتقانسىب اُكە چىچاڭ تىلگىدە اوتى تورغوى
 ايندى ساغان اوقونىگە كىراك!» دىدى؛ ايلانسىن منانداي آلتون سوزىنىڭ مضمونىنە
 توسبا گانصوڭ اُكە سىنە اوپكالاپ «صوقر تورەگە بارسامدە اُكەمە مېنىڭ
 قالاي آيتسامدە بوزم اوتادى!...» دىب اولادۇمىن انىكەيى مرتبە
 يىرگان جوايى اوشبودر

توقئالدىڭ مېنى اُكە طايى اوقتودان علم مېن جىياڭ آتلاس توقتودن
 قارغەداي ھىرېر بوققە اوطرغرب نوسرماسكە اويلاس چوقتودان
 اُكە طايى جاقسېلىقدان نىگە قانچىڭ آطراققە آقلىكى نىگە چانچىڭ
 اوقوب جورگان بالاڭدى اوقودن آب مېن بىلىم جىمانلىقىڭ جولىن باسدىڭ
 اُكە طايى مېنى اوقتودان طارلغانىڭ جاي جورماي بوسدان بوسقە جارلغانىڭ

آيتوب موقتالما سېن اونانده جالانوب بردېمه قېلوب كورايىن نېدىرايكان!«
ديب آيتقان اوتنچى اوشبودر.

صاباقدى آكه مين اوقيين	حقداڭ سوزن مين توقيين
قاراب جورو بزگه قيين	اوقت مينى آكه طاييم (ايكى مرتبى)
علم اوچون قېلدم طلب	اوتنه مز على جناب
اوقت مينى بېيل صئاب	اوقت مينى آكه طاييم
مين دنياده خور بولماين	آقلم بوق بور بولماين
علملكدن قور بولماين	اوقت مينى آكه طاييم
تلمدى كوڭلم آچباسيكان	شيطان مينان قاچباسيكان
آقلم مينڭ طاسباسيكان	اوقت مينى آكه طاييم
سويلای، سويلای تلم بولار	بيلای، بيلای آقلم بولار
اشبوگلر بركون صولار	اوقت مينى آكه طاييم
سزدين كيمين مين رخنصر	رخنصر بولسه نيكاراختنصر
آتا، آناغه اطاعتنر	اوقت مينى آكه طاييم
صئاب طور بزدڭ بلاك	قبول بولسون بزدڭ بلاك
بولای تورسام بولام هلاك	اوقت مينى آكه طاييم
درجه ملى كيمتباچى	شيطانلردى سيمرتباچى
باسمده ايپينكه كيمرتباچى	اوقت مينى آكه طاييم
سزدين چغب مين كيتباين	آقلم مينى كيمتباين
شيطانلردى سيمرتباين	اوقت مينى آكه طاييم
زارلانوب طور عزيز بالاڭ	كورب جورگان كوزڭ قاراڭ
حق اسنه بولما صاراڭ	اوقت مينى آكه طاييم
اوشبو سوزدى سز آتق بل	عزيز بالاڭه مرحمت قىل

بول قزاقداڭ باسى اوقوماي نادان قالادى
 اُكەسىيدە بالانداڭ اوقتىباي كىلۇب آلادى
 چىغىنسۇب اوقتوغە نادانلىق چولغە سالادى
 مەربانلى اُكەمىز چىغىنە قارادى
 نادانلىقداڭ قورمىنە مېن عزىزدى اورادى
 اوقوماي قارابجاى نورسام كوڭلىما قايفى طولادى
 گاۋەر، جارق اوقودى ايلاسىز قىچان كورادى
 قزقالد اقتاي جاس شافىم واھ دارىفە صولادى
 نادانلىقدان بوتمىم قاينىسىم آزاد بولادى
 قىچان مېنىڭ كوڭلىمنان جاققان قايفى سونادى
 اوقودان توقطاب مېن بايغوس كوڭلىمە توسى ئىنادى
 كورگان توسداي كۈن اوتىب شاغىنن اوتىب بارادى
 آتامزغە زارلانسام اوكەسى توتىبادى
 نادانلىقداڭ كوڭلى اولگان قايتوب رحمت نامادى
 آي دالادە قالد مغوى كىيىنكەنەن مېنان قىنادى
 اللەدن رحمت نامباسە اُكە مېنان رحمت نامىبادى
 رحمتى كوچىدى خىدايم نادانلىق قوتقار دىب
 زارىلقىيىن موڭا يىب غرىب بىندەڭ جىلادى

اوسولاي زارىلقىدە جورگانىدە كوز كۈنى بوقتىر باي آولينىڭ معلم جانسىز
 بىر بالادىن ايلاسىزگە خط جىبارىدى ايلاسىز خطى آشوب كورسەچىندە مەنە
 سوز جازىلغان ايگان «مەنم ايلاسىز ائىندى بىلغىمى اوزمىزدى آپاروب طاسىتاغان
 اورىدى اوزمىدى اصطاناسەغە آپاروب طاسىتامىغە جالدا تىب كىيىرتىم. خىداي
 بىيورسە ايرىتاڭ جورما كىچى بولدى ائىندى سىزدىڭ اُكەڭىز سىزدى جىبارماسىكە

آقچه ئېمىنى اوقوغه آياغانداي سىنى براوآيايه قزاق دېماي جاراتبادىڭ مېن بالاڭنىڭ اوتنوش اوقوتباي بالاڭزدىڭ جاسن توكىڭ ئىلامادىڭ بالاڭزدىڭ مىرايلرن علمگە موين اوصونب بىردم اخلاص اسنانن بالاڭزدىڭ جىئاندا مـ جورگىزباي اوقت مېنى اكه طايىم اگرددە اوقو اوقوب عالم بولسام اوصى مېن نادان قالسام نى بولامن اوسكانىصوڭ ھىرآدامنىڭ خىمتىندە اگرددە اوسى كوتنان مېنى اوقوتساڭ خىدايم سوندای مغان بخت بىرسە بالاڭنىڭ نصيحتىن آلا سـنبە بالاڭدى علملىكدان قورقالدىرب

بوكاي: «اويىوى مناوقايتىداي؛ اكهنىڭ كوڭلى بالادە؛ بالاڭنىڭ كوڭلى دالادە دىكانداين ايلڭ بولماغانىصوڭ اكه سىنە تېلى تېە باستادىعوى سىن بالانى تىسراويگە قاماب قويسامدە ھېچ جاققە آلد اتباسىن؛ تېدى خدايغە جازغان باس قھاڭىنان بورون مزامدى آلوب، نصيحت ساصيحت دىكان بولوب، مونڭ نصيحتى مېنان اوچىاق چغاتونداي آبدان اولتىردىغى» دىب. قاباغىن تويىب، ايلالوسزگە قاراب زىكب اورسب طاستادى؛ سوندە ايلالوسز: «طاسقە ايگن ايكىكانمېنان چىقايىدى ايكان!» دىب، فاىغروب اكه سىنە سوزى اوتباگانىصوڭ تىنن جان جودە بولغان سىقلىدى جاننان آرتق گاوھىر اوقودن بوس طورغانىصوڭ «اچىنان منىكان بىردىتم چغار مېكان!» دىب اويىدە جورسەدە تۈزدە جورسەدە موڭدانوب اوشبو زارلىقىدى آيتوب جورانن بولدى. ھىم اوزتىڭدى قورىيلرىنە جازۋىدە بىرىب جوردى.

ديب خاتونی جلاب، بوکای قايغروب آول، آولدن آط قویب ازدبته باسنادی. بوکای «توقتاچی اصطانسه داغی تانس اورسته بارمادی میکان!...» ديب جاتینه بر جکتدی ابرته صالوب، اصطانسه غه قارای آولدن «۱۵» چاقرم چغوب کیله جاتقانده اوزینک تانس اورسینه جولقدی. سوجبرده آمانداسوب، ماناغی صانوب کینکان آطدیده اکه لکان ایکان بوکایگه باسدان آیاق واقعه سن آیتدی بوکای اورسدن اوزینک آطن اوزی عیلاجسزندان آقهه سن بیرب قایتوب آلدی اورسده اوز فالاسینه قایتوب، بوکایده آولغه قایتوب، واقعه نی باسدن آیاق فالدرمای آیتوب معلوم قیلدی.

XI

ایله وسز مدرسه ده عربدی آبدان طانوب صرفی، نعو اوقوب بخت جان ملا مینان ایکای جاز بولغانده ایل اچینه ملالقه چغوب، تاغی مدرسه گه کیلوب، الحاصل مدرسه ده جیتی سیگنر جل اوقو اوقوب، بیگ جاقسی ملا بولوب مقصودینه جینکانصوگ اوز اولین قایتوب، ایل ایچنده برنچی معرفتلی اوکازنی ملا بولوب طوردی.

سوز طاستار:

جوق ایدی اولاک جازو خبرمه
قوربوسه بزدک قراق جاتا مندیب
قزاقداک اوسی نچار حالن کورب
مثالی قزغالداقشای بو بر شاغم
مسکداس قوربیلرم نادان قالسه
سوزمدی منه اوسوندای آیتوب بیرب
خطاسز آچا کیتسام جارایدغوی
قولینه کتایمدی آله او طرسن
اوخشایق ای جگنر طوطی قوسقه
قوربیلر جاتو بزگه لایق ایماس

آخرنده بر دیمه غب تابارمده
هر کم نلک قاله دیمه تاباننده
قوربوسه قلم طارتبای طورامنه
طالپنبای بالا قوسدای قالا منبه
قالا مبه مین اورطاق بوب اوبالینه
آرتنده مین قارایب قالاینده
جابولی اویقتاب جاتقان ساراینده
مسکداس قوربیلرم جینالغانده
صایراغان حفا سداغی گل باغنده
اوسوندای راوشان، جارق کون بارنده

آيلاندى بزدىڭ آولده ايكي كونناتسوڭ قزاوين بۇدلاي سوغان چين بىز بوقتوبايلىردىڭ قستانونده جاصرنوب جاتارمىز سچىن سونده قزاوينغه كىلگانده، تونده بىزگە كىلە قويارسن!...» دىگان جازودى كورب، قوانغاننان توباسى كوككە تىگانداي بولوب، «مەلگە جارايىدى اللە بىورسە بارارمى!» دىب جواب جازوب جباردى. سونى مېنان ايكي كونناتسوڭ آولنداغى بوزبالالار قزاوينغه بارامىز دىب دۇبولە باستادى. ايلالوسىز مېندە بارامىدىب جەلسىپىنان بىرجاقسى آتدى اوستاپ، ايرىتداپ بوزبالالار مېن تونده قزاوينغه كىلدى. اوينىڭ ايهىندە بىر آز بولدىدە باسم آورب بارادى اويگە قايتامىدىب، آتپىنە منوب بوقتوبايلىردىڭ قستانوينە كىلۇب، قستانودى آرالاب جورگانده بىرتاسادە غنە معلم مېنان اورس آطن جىگوب دايارلانوب طور ايكان ايلالوسىز كىلگانصوڭ معلم: «خداي تىلاكىدى بىردى!...» دىب كوب طورماي اصطانسه غە جورب كېتىدى. اصطانسه غە بارسە جاڭغەنە بىرپويس كىلۇب طور ايكان ايلالوسىز اورسغە منوب كىلگان آطن «۵۵» صومغە صانوب، «بول آتدى مېنىڭ اكىمە آپار آلسەدە آلادى؛ آلماسەدە آلادى» دىب اكەسىنە بىرخط جازوب، اوزلىرى آيسان، آمان پويسغە منوب، اورنبورغە جىتوب، مقلوم مىدرسە لرىنە باروب، صاباقلرن اوقوب جاطە بىردى.

X.

ايندى اكەسى بوكايدىن سوز قوزغالى!

ماناغى بوقتوباي آولينىڭ كىنگان جگنلر تاڭ آتقانصوڭ اويىدە، اوينىڭ قايتوب كىلدى. لىكن جالغىز ايلالوسىزدىڭ جو - قلقى بوكايگە معلوم بولوب، قزاوينغه بارغان جگنلردىن صوراي باستادى، صوراغانصوڭ جگنلر، ايلالوسىز تونده باسم آوردى اويگە قايتامىز دىب كىنگان، دىسىدى. بوكاى. «اينىدە چە بىز اول بالادىن آيرلىق، اول بالا ايندى بىزگە جوق!...». دىب

جاسدقەدە آرندامای ھنر ازداب كىڭز جاقسىلردىڭ قاتارندە
 نسلڭز قايران قزاق جاتقان جوقبە؟ قاماۋلى جەھالەندىڭ آز بارندە
 قزاقدى سول سرايدىن چىقارساڭز شېھە جوق اسدڭ جېڭىل تىنارندە
 خىر خوش قورىيلىرم ھنر اويران ئاۋسلىرى سونان باسقە آيتارمە
 جازغۇچى ايرجان اوغلى مېن بايباىر ئوراغم قزىلچاردىڭ شەھرىندە

۱۹۱۵ سنە ۳۵ سىنتاۋر

آخرى بىدى.

شمس الدین بن حسین و رثہ سینک کتاب
مغازہ سندہ صاتو لماقدہ اولان یاٹا باصلوب
چقمش قزاقچہ قصہ لہر

قولا میرگان
حضرت عائشہ
قصہ ناؤریز بای توره
منصور الحلاج
مردبا یا رمضان قزاقچہ
اوفوغہ محبت اوشبو کتاب

Адресъ:

Казань, Сънная, Н-цы Ш. Хусаинова.